

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

УДК 343.44

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2024.3.30>

Бобчинський П. М.,

аспірант кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справКРИМІНОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ОСОБИ, ЯКА ВЧИНЯЄ ПОРУШЕННЯ
НЕДОТОРКАНОСТІ ЖИТЛА (СТАТТЯ 162 КК УКРАЇНИ)

Анотація. Дана наукова стаття присвячена встановленню кримінологічного портрету особи, яка вчиняє порушення недоторканості житла (стаття 162 КК України) на підставі офіційної статистичної звітності. Досліджені Звіти Державної судової адміністрації України про склад засуджених за 2019–2023 роки (на підставі «Форма 7»). Проаналізовано статичні дані 1624 засуджених, відповідно до таких категорій як: вік засуджених на момент вчинення злочину; заняття засуджених на момент вчинення злочину; освіта на час вчинення злочину за ч. 1 ст. 162 КК України та ч. 2 ст. 162 КК України. Доведено, що у досліджені суб'єкту кримінального правопорушення передбаченого ст. 162 КК України, окрім визначення та аналізу обов'язкових ознак суб'єкту кримінального правопорушення суттєве значення має встановлення кримінологічного портрету особи, яка вчиняє порушення недоторканості житла (стаття 162 КК України). На підставі узагальнення відповідних звітних показників щодо кримінологічного портрету особи, яка вчиняє порушення недоторканості житла (стаття 162 КК України) при врахуванні об'єктивну наявність незначних помилок у статистичних даних виявлено найбільш поширені риси особи кримінального правопорушника, який вчинив суспільно небезпечне діяння у вигляді порушення недоторканості житла (стаття 162 КК України): особа чоловічою статі у віці від 30 до 50 років, службовці, які мають професійно-технічну, повну загальну середню освіту та базову загальну середню. Звісно, даний кримінологічний портрет особи кримінального правопорушника є приблизним та умовним. Отже, щодо особи такого суб'єкта, то вона характеризується наявністю професійно-технічної освіти і не дуже високим рівнем інтелектуальних здібностей, вік таких осіб зазвичай перевищує 30 років, а стать переважно чоловіча. Родом занять осіб, які вчиняють порушення недоторканості житла є робітничі професії, але переважна частина таких суб'єктів – особи, які працездатні, які не працюють і не навчаються, і в суспільстві такі особи займають досить не високе положення.

Key words: житло, кримінологічний портрет, недоторканість, суб'єкт кримінального правопорушення.

Bobchynskiy P. M. Criminological profile of a person committing violation of insufficiency of housing (article 162 of the Criminal Code of Ukraine)

Abstract. This scientific article is devoted to establishing a criminological portrait of a person committing a violation of the inviolability of housing (Article 162 of the Criminal Code of Ukraine) based on official statistical reporting. The Reports of the State Judicial Administration of Ukraine on the composition of convicts for 2019–2023 (based on “Form 7”) were studied. Statistical data of 1624 convicts were analyzed in accordance with the following categories: age of convicts at the time of the crime; occupation of convicts at the time of the crime; education at the time of the crime under Part 1 of Article 162 of the Criminal Code of Ukraine and Part 2 of Article 162 of the Criminal Code of Ukraine. It is proven that in the study of the subject of a criminal offense provided for by Article 162 of the Criminal Code of Ukraine, in addition to determining and analyzing the mandatory features of the subject of a criminal offense, the establishment of a criminological portrait of a person committing a violation of the inviolability of housing (Article 162 of the Criminal Code of Ukraine) is of essential importance. Based on the generalization of the relevant reporting indicators regarding the criminological portrait of a person committing a violation of the inviolability of housing (Article 162 of the Criminal Code of Ukraine), taking into account the objective presence of minor errors in the statistical data, the most common facial features of a criminal offender who committed a socially dangerous act in the form of violating the inviolability of housing (Article 162 of the Criminal Code of Ukraine) were identified: a male

person aged 30 to 50 years, employees with vocational, complete general secondary education and basic general secondary education. Of course, this criminological portrait of the personality of a criminal offender is approximate and conditional. Therefore, as for the personality of such a subject, it is characterized by the presence of vocational education and not a very high level of intellectual abilities, the age of such persons usually exceeds 30 years, and the gender is predominantly male. The occupation of persons committing a violation of the inviolability of housing are blue-collar jobs, but the overwhelming majority of such subjects are able-bodied persons who do not work or study, and such persons occupy a fairly low position in society.

Key words: *housing, criminological portrait, inviolability, the subject of a criminal offense.*

Однією з найскладніших проблем у кримінологічному аспекті є проблема особи правопорушника. Вона приваблює до себе увагу юристів, психологів, педагогів, соціологів, біологів. Цей факт пояснюється тим, що будь-яке протиправне діяння, в тому числі порушення недоторканості житла є актом людської поведінки, значною мірою детермінованих особистісними властивостями особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Без ґрунтовного кримінологічного аналізу безпосередньо самої особи злочинця, без аналізу його психологічних, моральних, соціальних, демографічних та інших характеристик, неможливе ефективне розслідування, попередження кримінальних правопорушень, елімінація причин та умов, які можуть сприяти вчиненню того чи іншого протиправного діяння, у тому числі порушення недоторканості житла. Успішне попередження окремих кримінальних правопорушень, зокрема передбачених ст. 162 КК України, можливе лише в тому випадку, якщо увага буде сконцентрована на особистості злочинця, оскільки саме особистість є носієм причин їх вчинення, основною та найважливішою ланкою всього механізму злочинної поведінки. Ті її особливості, які породжують таку поведінку, мають бути безпосереднім об'єктом запобіжного впливу. Оскільки ця стаття присвячена питанням визначення осіб, які вчиняють відповідні кримінальні правопорушення, вважаємо доцільним звернути увагу на складність визначення особистості злочинця. З цього питання висловлюються різні точки хору щодо розуміння терміну «особа злочинця». Зокрема, у кримінально-правовій доктрині особу злочинця визначають, як фізичну осудну особу, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до КК може настати кримінальна відповідальність [2]. Дослідженню особи злочинця у своїх працях присвятили уваги кримінологи, зокрема Дань-

шин І.М., Джужа О.М., Костенко О.М., які вважають, що під особою, яка вчинила злочин, розуміється сукупність соціально значущих властивостей і якостей особистості людини, що впливає в сукупності із зовнішніми умовами (ситуацією) на її злочинну поведінку [4, с. 94; 3, с. 37]. Проте, окремого дослідження, останнім часом, в якому б були виявлені, проаналізовані соціальні властивості та ознаки особи, яка вчинила кримінальне правопорушення у виді порушення недоторканості житла, не має, що обумовлює необхідність у більш поглибленому аналізі слідчої та судової практики, на підставі якої виробити кримінологічний портрет, особи яка вчиняє кримінальне правопорушення у виді порушення недоторканості житла.

Метою статті є встановлення кримінологічного портрету особи, яка вчиняє порушення недоторканості житла (стаття 162 КК України) на підставі офіційної статистичної звітності для підвищення ефективності роботи правоохоронних органів.

Досліджуючи особу злочинця, яка вчиняє кримінальне правопорушення передбачене ст. 162 КК України суттєве значення має встановлення кримінологічного портрету особи. Як вже зазначалось, особу злочинця розглядають як сукупність соціальних властивостей та ознак, зміст яких (співвідношення позитивних та негативних елементів) дозволяє скласти найбільш повне уявлення про причини, механізм кримінального правопорушення та тих, хто його здійснив. При визначенні особливостей особи злочинця, а саме: при визначенні структури особистості, наукові діячі роблять акцент на ряд ознак, в які входять: а) фізіологічні; б) соціально-демографічні; в) психологічні особливості. При визначенні першої ознаки особливу увагу звертають на те, в якому стані знаходиться нервова система злочинця, визначається

стан його здоров'я та низку інших характеристик. До соціально-демографічним критеріям відносяться вікові особливості, гендерна характеристика, соціальні, сімейні та інші положення, наявність будь-якої освіти у злочинця тощо. Наявність життєвих цінностей, моральних установок та особливостей рис характеру застосовується у визначенні психологічних особливостей особистості злочинця цього виду. Отже, вивчаючи особистість злочинця, до її структури включають три основні компоненти: а) соціальний статус особистості (стать, вік, освіта, сімейний стан тощо); б) соціальні функції особи, які включають сукупність видів діяльності особи у системі суспільних відносин як громадянина, члена сім'ї тощо; в) морально-психологічна характеристика (відбиває ставлення особистості до соціальних цінностей та виконуваним соціальним функціям). Кримінологічна характеристика особистості злочинця має визначатися такими ознаками, як соціально-демографічні та кримінально-правові, соціальні ролі та соціальні статуси, моральні властивості та особливості психологічного характеру. При цьому проводиться класифікація осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, що дозволяє побачити характерні риси цих людей, можливо, певним чином пов'язані з їх небезпечною для суспільства поведінкою. Так, під час статистичного дослідження особи, яка вчиняє порушення недоторканості житла (стаття 162 КК України), на підставі тих компонентів, які характеризують соціальний статус особистості, нами були досліджені Звіти Державної судової адміністрації України про склад засуджених за 2019–2023 роки (так звана «Форма 7») та сформовано кримінологічний портрет особи, яка вчиняє порушення недоторканості житла. Аналіз проводився на основі даних про 1624 засуджених, також відповідно до таких категорій як: вік засуджених на момент вчинення злочину; заняття засуджених на момент вчинення злочину; освіта на час вчинення злочину. Статистичні дані були проаналізовані стосовно ч. 1 ст. 162 КК України та ч. 2 ст. 162 КК України [1].

Так, у 2019 році за ч. 1 ст. 162 КК України кількість засуджених осіб становить 207 осіб з них: громадян України – 202 особи, грома-

дян іншої держави – 3 особи. Щодо віку засуджених на момент вчинення злочину: від 16 до 18 років – 4 особи; від 18 до 25 років – 22 особи, від 25 до 30 років – 27 осіб; від 30 до 50 років – 121 особа; від 50 до 65 років – 30 осіб; від 65 років і старше – 3 особи. За ч. 2 ст. 162 КК України кількість засуджених осіб становить 13 осіб з них: громадян України – 13 особи. Щодо віку засуджених на момент вчинення злочину: від 18 до 25 років – 3 особи, від 25 до 30 років – 1 особа; від 30 до 50 років – 8 осіб; від 50 до 65 років – 1 особа; від 65 років і старше – 3 особи.

Відносно заняття засуджених на момент вчинення кримінального правопорушення маємо зазначити наступні показники за 2019 рік: за ч. 1 ст. 162 КК України: робітники – 13 осіб; військовослужбовці – 1 особа; приватні підприємці – 1 особа; працівники господарських товариств – 2 особи; учні шкіл, ліцеїв, коледжів, гімназій – 1 особа; студенти навчальних закладів – 1 особа; інші заняття – 3 особи; пенсіонери, у т.ч. інваліди – 7 осіб; безробітні – 1 особа; працездатні, які не працювали і не навчалися – 175 осіб; з них мають не зняту і непогашену судимість (з гр. 33) – 47 осіб. За ч. 2 ст. 162 КК України: робітники – 1 особа; інші заняття – 2 особи; працездатні, які не працювали і не навчалися – 10 осіб; з них мають не зняту і непогашену судимість (з гр. 33) – 3 особи.

Освіта на час вчинення кримінального правопорушення за ст. 162 КК України у 2019 році має такі статистичні дані за ч. 1 ст. 162 КК України мають: повну вищу – 6; базову вищу – 3; професійно-технічну – 57; повну загальну середню – 84; базову загальну середню – 54; початкову загальну – 2; без освіти – 1. За ч. 2 ст. 162 КК України мають: професійно-технічну – 4; повну загальну середню – 9.

У 2020 році за ч. 1 ст. 162 КК України кількість засуджених осіб становить 308 осіб з них: громадян України – 304 особи, громадян іншої держави – 1 особа. Щодо віку засуджених на момент вчинення злочину: від 16 до 18 років – 1 особа; від 18 до 25 років – 49 осіб, від 25 до 30 років – 28 осіб; від 30 до 50 років – 183 особи; від 50 до 65 років – 42 особи; від 65 років і старше – 5 особи. За ч. 2 ст. 162 КК України кількість засуджених осіб становить

19 осіб з них: громадян України – 19 особи. Щодо віку засуджених на момент вчинення злочину: від 18 до 25 років – 5 осіб, від 25 до 30 років – 5 осіб; від 30 до 50 років – 8 осіб; від 65 років і старше – 1 особа.

Відносно заняття засуджених на момент вчинення кримінального правопорушення маємо зазначити наступні показники за 2020 рік: за ч. 1 ст. 162 КК України: робітники – 17 осіб; військовослужбовці – 2 особи; приватні підприємці – 1 особа; студенти навчальних закладів – 2 особи; інші заняття – 9 осіб; пенсіонери, у т.ч. інваліди – 12 осіб; безробітні – 6 осіб; працевдатні, які не працювали і не навчалися – 259 осіб; з них мають не зняту і непогашену судимість (з гр. 33) – 92 особи. За ч. 2 ст. 162 КК України: робітники – 1 особа; військовослужбовці – 1 особа; приватні підприємці – 1 особа; інші заняття – 3 особи; працевдатні, які не працювали і не навчалися – 13 осіб; з них мають не зняту і непогашену судимість (з гр. 33) – 2 особи.

Освіта на час вчинення кримінального правопорушення за ст. 162 КК України у 2020 році має такі статистичні дані за ч. 1 ст. 162 КК України мають: повну вищу – 9; базову вищу – 4; професійно-технічну – 62; повну загальну середню – 144; базову загальну середню – 88; без освіти – 1. За ч. 2 ст. 162 КК України мають: базову вищу – 1; професійно-технічну – 8; повну загальну середню – 7; базову загальну середню – 3.

У 2021 році за ч. 1 ст. 162 КК України кількість засуджених осіб становить 399 осіб з них: громадян України – 396 особи, громадян іншої держави – 2 особи. Щодо віку засуджених на момент вчинення злочину: від 16 до 18 років – 4 особи; від 18 до 25 років – 42 особи, від 25 до 30 років – 36 осіб; від 30 до 50 років – 256 осіб; від 50 до 65 років – 56 осіб; від 65 років і старше – 5 осіб. За ч. 2 ст. 162 КК України кількість засуджених осіб становить 13 осіб з них: громадян України – 13 осіб. Щодо віку засуджених на момент вчинення злочину: від 18 до 25 років – 1 особа, від 25 до 30 років – 3 особи; від 30 до 50 років – 10 осіб.

Відносно заняття засуджених на момент вчинення кримінального правопорушення маємо зазначити наступні показники за

2021 рік: за ч. 1 ст. 162 КК України: робітники – 20 осіб; державні службовці – 1 особа; інші службовці – 2; військовослужбовці – 3 особи; приватні підприємці – 1 особа; працівники господарських товариств – 1 особа; учні шкіл, ліцеїв, коледжів, гімназій – 3 особи; студенти навчальних закладів – 2 особи; інші заняття – 12 осіб; пенсіонери, у т.ч. інваліди – 9 осіб; безробітні – 2 особи; працевдатні, які не працювали і не навчалися – 343 особи; з них мають не зняту і непогашену судимість (з гр. 33) – 87 осіб. За ч. 2 ст. 162 КК України: інші заняття – 1 особа; працевдатні, які не працювали і не навчалися – 11 осіб; з них мають не зняту і непогашену судимість (з гр. 33) – 2 особи.

Освіта на час вчинення кримінального правопорушення за ст. 162 КК України у 2021 році має такі статистичні дані за ч. 1 ст. 162 КК України мають: повну вищу – 7; базову вищу – 3; професійно-технічну – 64; повну загальну середню – 87; базову загальну середню – 236; початкову загальну – 1; без освіти – 1. За ч. 2 ст. 162 КК України мають: професійно-технічну – 2; повну загальну середню – 1; базову загальну середню – 10.

У 2022 році за ч. 1 ст. 162 КК України кількість засуджених осіб становить 313 осіб з них: громадян України – 309 особи, громадян іншої держави – 2 особи. Щодо віку засуджених на момент вчинення злочину: від 16 до 18 років – 2 особи; від 18 до 25 років – 26 особи, від 25 до 30 років – 54 осіб; від 30 до 50 років – 184 особи; від 50 до 65 років – 40 осіб; від 65 років і старше – 7 осіб. За ч. 2 ст. 162 КК України кількість засуджених осіб становить 2 особи з них: громадян України – 2 особи. Щодо віку засуджених на момент вчинення злочину: від 25 до 30 років – 1 особа; від 30 до 50 років – 1 особа.

Відносно заняття засуджених на момент вчинення кримінального правопорушення маємо зазначити наступні показники за 2022 рік: за ч. 1 ст. 162 КК України: робітники – 12 осіб; приватні підприємці – 1 особа; працівники господарських товариств – 1 особа; інші заняття – 20 осіб; пенсіонери, у т.ч. інваліди – 10 осіб; безробітні – 1 особа; працевдатні, які не працювали і не навчалися – 268 осіб; з них мають не зняту і непогашену судимість

(з гр. 33) – 83 особи. За ч. 2 ст. 162 КК України: інші заняття – 1 особа; працездатні, які не працювали і не навчалися – 1 особа.

Освіта на час вчинення кримінального правопорушення за 162 КК України у 2022 році має такі статистичні дані за ч. 1 ст. 162 КК України мають: повну вищу – 10; базову вищу – 3; професійно-технічну – 45; повну загальну середню – 59; базову загальну середню – 188; початкову загальну – 6; без освіти – 2. За ч. 2 ст. 162 КК України мають: повну вищу – 1; професійно-технічну – 1.

У 2023 році за ч. 1 ст. 162 КК України кількість засуджених осіб становить 397 осіб з них: громадян України – 397 особи. Щодо віку засуджених на момент вчинення злочину: від 16 до 18 років – 5 осіб; від 18 до 25 років – 47 особи, від 25 до 30 років – 40 осіб; від 30 до 50 років – 226 осіб; від 50 до 65 років – 74 осіб; від 65 років і старше – 5 осіб. За ч. 2 ст. 162 КК України кількість засуджених осіб становить 17 осіб з них: громадян України – 16 особи; громадян іншої держави – 1 особа. Щодо віку засуджених на момент вчинення злочину: від 18 до 25 років – 2 особи, від 25 до 30 років – 1 особа; від 30 до 50 років – 10 осіб, від 50 до 65 років – 4 особи.

Відносно заняття засуджених на момент вчинення кримінального правопорушення маємо зазначити наступні показники за 2023 рік: за ч. 1 ст. 162 КК України: робітники – 12 осіб; інші службовці – 2 особи; військовослужбовці – 14 осіб; приватні підприємці – 1 особа; працівники господарських товариств – 1 особа; учні шкіл, ліцеїв, коледжів, гімназій – 4 особи; інші заняття – 20 осіб; пенсіонери, у т.ч. інваліди – 10 осіб; безробітні – 2 особи; працездатні, які не працювали і не навчалися – 331 особа; з них мають не зняту і непогашену судимість (з гр. 33) – 72 особи. За ч. 2 ст. 162 КК України: інші службовці – 2 особи; інші заняття –

1 особа; пенсіонери, у т.ч. інваліди – 2 особи; працездатні, які не працювали і не навчалися – 12 осіб; з них мають не зняту і непогашену судимість (з гр. 33) – 2 особи.

Освіта на час вчинення кримінального правопорушення за 162 КК України у 2023 році має такі статистичні дані за ч. 1 ст. 162 КК України мають: повну вищу – 8; базову вищу – 12; професійно-технічну – 66; повну загальну середню – 122; базову загальну середню – 181; початкову загальну – 7; без освіти – 1. За ч. 2 ст. 162 КК України мають: повну вищу – 2; базову вищу – 2, професійно-технічну – 4, повну загальну середню – 4, базову загальну середню – 6.

Узагальнення відповідних звітних показників щодо кримінологічного портрету особи, яка вчиняє порушення недоторканості житла (стаття 162 КК України) має такий підсумок: не зважаючи на об'єктивну наявність незначних помилок у статистичних даних можемо описати найбільш поширені риси особи кримінального правопорушника, який вчинив суспільно небезпечне діяння у вигляді порушення недоторканості житла (стаття 162 КК України): особа чоловічою статі у віці від 30 до 50 років, службовці, які мають професійно-технічну, повну загальну середню освіту та базову загальну середню. Звісно, даний кримінологічний портрет особи кримінального правопорушника є приблизним та умовним. Щодо особи такого суб'єкта, то вона характеризується наявністю професійно-технічної освіти і не дуже високим рівнем інтелектуальних здібностей, вік таких осіб зазвичай перевищує 30 років, а стать переважно чоловіча. Родом занять осіб, які вчиняють порушення недоторканості житла є робітничі професії, але переважна частина таких суб'єктів – особи, які працездатні, які не працюють і не навчаються, і в суспільстві такі особи займають досить не високе положення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Звіти Державної судової адміністрації України про склад засуджених за 2019–2023 роки («Форма 7») https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau
2. Кримінальний кодекс України (зі змінами та доповненнями станом на 10 травня 2008). Х.: ТОВ «Одіссей», 2008. 288 с.
3. Кримінологія: Загальна та Особлива частини : [підручник] / [І.М. Даньшин, В.В. Голіна, М.Ю. Валуйська та ін.] ; за заг. ред. В.В. Голіни. 2-ге вид. перероб. і доп. Х. : Право, 2009. 288 с.
4. Курс кримінології: Загальна частина : [підручник] : у 2 кн. / [О.М. Джужа, П.П. Михайленко, О.Г. Кулик та ін.] ; за заг. ред. О.М. Джужа. К. : Юрінком Інтер, 2001. 352 с. Кн. 1 / відп. ред. Я.Ю. Кондратьєв. 2001. 352 с.